

Lokalistista sijakielioppia

JOHN B. ANDERSON *The Grammar of Case. Towards a Localistic Theory.* Cambridge University Press, Cambridge et al. 1971. 244 s.

PAAVO SIRO *Sijakielioppi.* Gaudeamus, Jyväskylä 1975. 131 s.

Sijakieliopista tulee ehkä ensimmäiseksi mieleen Charles Fillmore ja hänen jo klassikoksi ehtinyt artikkelinsa *The Case for Case* (1968), mutta johdonmukaisemmin ja pitkäjänteisemmin sijateoriaa on kehitellyt Edinburghissa John B. Anderson, lokalistisen sijanäkemyksen puolesta-puhuja. Hänen ensimmäinen kokonaisesityksensä *The Grammar of Case* ilmestyi vuonna 1971, ja jo 1975 julkaisi Paavo Siro *Sijakielioppinsa*, jossa hän esittelee Andersonin teoriaa ja soveltaa sitä suomen kielen kuvaukseen. Ajattelutapa ei liene ollut Sironlle vieras ennen Andersoniakaan: tämän hetken näkökulmasta hänen teoksissaan *Die finnischen Lokalkasus als Bestimmungen des Verbums* (1956) ja *Suomen kielen lauseoppi* (1964) näkyy lokalistisen teorian »esitöitä». Esitelen seuraavassa Andersonin ja Siron teoksia. Koska Siro käytännöllisesti katsoen kohta kohdalta noudattelee Andersonin esitystä kirjassaan, teorian lähtökohtia esiteltäessä painopiste on Anderso-

nissa, ja vasta loppupuolella otan esille joitakin Siron kirjan erityiskysymyksiä. Lisäperspektiiviä käsittelylle on antanut Andersonin uusin teos, *On Case Grammar* (1977), jossa hän kehittää teoriaansa ja puolustaa sitä suhteessa lähes kaikkiin nykysyntaxin ja -semantiikan suuntauksiin.

Lokalistinen sijateoria on hyvinkin selväsanaisesti traditioon sitoutunut teoria. Silti toivoisin esittelystäni käyvän ilmi, että teoria merkitsee ainakin jonkinlaista laadullista harppausta eteenpäin verrattuna viime vuosisatojen latinalähtöisiin perinteisiin kielioppeihin, vaikka Sakari Vihonen (*Virittäjä* 2/78 s. 163) aika suoraviivaisesti rinnastaa suomen 1600-luvun kieliopintekijät ja Siron. Sijakielioppien synty liittyy viime vuosikymmenten näkemykseen kahdesta kielen tasosta, »pinnasta» ja »syvyydestä». Sen sijaan että vanhaan tapaan eriteltäisiin kunkin kielen pintasijojen, sijamuotojen, eri »merkityksiä» tai »käyttöjä», sijakieliopissa lähdetään universaaleiksi tarkoitetuista semanttis- tai pikemminkin notionaalipohjaisista syväsiijoista (Andersonin termien *sijarooleista*) kohti pinnan usein idiosynkraattisiakin ilmiänsu- ja (*sijamuotoja*).¹ Minkään erityisen kielen pintamuodot eivät tällöin voi olla lähtökohtana, vaikka — kuten Andersoninkin teoksista paikka paikoin näkyy —

¹ *Sija*-sanana esiintyminen kummallakin tasolla pyrkii kaikesta huolellisuudesta huolimatta aiheuttamaan vaikeuksia; ehkä olisi paras pyrkiä kokonaan eroon sen käyttämisestä syväsiijan eli sijaroolin merkityksessä.

tätä vaatimusta on käytännössä vaikea noudattaa. Sijaroolien etsiminen on paljolti piilokategorioiden etsimistä, kuten Siro osuvasti sanoo. Yksi perushuomio on se, etteivät NP:iden keskeisimmät syntaktiset tehtävät, subjekti ja objekti, ole semanttisesti jakamattomia. Subjektia yleisimmin edustavan nominatiivi-sijamuodon »alla» voi olla esim. »datiivin» (*Mikko sai lahjan*) tai »lokatiivin» (*Polku kuhisi muurahaisia*) sijarooli perinteisen kieliopin ylimalkaisesti mainitsemani »tekijän» lisäksi. Yhdessä predikaatiossa verbin ympärillä olevien sijaroolien luonteen ja määrän ratkaisee verbin merkitys. Nämä ovat asioita, jotka semanttiseen kattavuuteen pyrkivän kielioppimallin on otettava huomioon. »Generatiivin semantiikan» ratkaisu olisi derivoida lauseet suoraan semanttisista rakenteista lähtien, »standarditeoriassa» taas annetaan syntaktisille lähtörakenteille vastaavat merkitystulkinnat. Sijakielioppi rinnastuu tässä suhteessa generatiiviin semantiikkaan. Kun lähtökohta on tämä, on selvä, ettei suomea voi varsinaisesti pitää kielenä, johon sijakielioppi erityisesti »sopii» sen runsaan muotojärjestelmän ansiosta. Toisaalta tästä syystä suomi on sopiva kokeilukenttä etenkin Andersonin teorialle; juuri tämä lienee saanut paikallissijajärjestelmämme kokeneen tutkijan kiinnostumaan siitä.

Jo Fillmoren mallissa on muutamia piirteitä, jotka ovat sijakieliopille yleensäkin tyypillisiä. Kun kysymys on verbin ja NP:iden suhteista, keskitytään proposition, lauseen ytimeen. Tämä merkitsee ensinnäkin sitä, että illokutiivinen, modaalinen, tempus- ja aspektiaines jätetään käsittelyn ulkopuolelle. Toiseksi nominaalijäsenet jakautuvat luonnostaan verbin hallitsemiin osallistujiin (*participants*) ja koko propositiona määrittäviin ajan, paikan ynnä muun ilmauksiin (*circumstantials*), joista ei paljon sanota (ilmeisin

ratkaisu kai olisi niiden johtaminen ylemmistä propositionista). Fillmoren sijakielioppi sijoittui USA:ssa semantiikan »löytämisen» kulta-aikaan, mutta kiinnostus näyttää sitemmin laimenneen. Syynä on arvattavasti osaksi se, ettei tarvittavien sijaroolien määrää — Fillmorehan esitti alun perin sellaisia kuin agentti, objekti, faktiivi, datiivi, instrumentti ja lokatiivi — tahdottu saada lyödyksi lukkoon: sijainventaari muuttui lähes tutkimus tutkimukselta.

Andersonin mallin perusteella voikin sanoa jotakin Fillmoren mallin heikkouksista: siinä sijaroolien määräämiskriteerit ovat umpimähkäisiä, heterogeenisiä. Andersonin systeemiä, joka koostuu vain neljästä sijaroolista, pitää koossa se, että ne on johdettu paikallisuussuhteista — siitä nimitys »lokalistinen» — ja ne muodostavat yhdessä palapelimäisen kiinteän käsitteellisen järjestelmän. Nominatiivi² on neutraali, ehkä jokaissessa predikaatiossa pakollinen osallistuja: entiteetti, jolle jotakin tapahtuu, joka siis esimerkiksi siirtyy paikasta toiseen. Lokatiivi on ensi sijassa sijaintipaikka, sekundaaristi siirtymiskohde, ablatiivi taas lähtökohta. Suomen järjestelmä tuntuisi tarjoavan vielä »allatiivia», mutta sitä ei tarvita lokaalisuussuhteiden luontaisen täydennysjakauksen vuoksi. Direktionaalissa predikaatiossa, ts. kun lähde eli ablatiivi on edes implisiittisesti läsnä, lokatiivi edustuu tulosijana, muussa tapauksessa osijana: *Pallo oli penkillä, Pallo putosi (penkiltä) lattialle*. Suomi siis tekee direktionaalisen ja ei-direktionaalisen eron selväksi morfologisestikin, englanti ei välttämättä; käsitteellisesti tarvitaan vain mainitut kaksi sijaa. — Vaille suoraista lokalistista tulkintaa jää vain neljäs sijarooli, ergatiivi (Fillmoren agentti): ainakin potentiaalisesti intentionaalinen, siis tyypillisesti elollinen tekijä. Rohkeimmillaan Anderson leikkii mahdollisuudella yhdis-

² Anderson on nyttemmin vaihtanut nominatiivi-nimityksen onnistuneempaan absoluutiiviin, mutta sekaannusten välttämiseksi käytän tässä Sironkin käyttämää nominatiivia.

tää ergatiivi ja ablatiivi ja täten puhdistaa teoria ei-lokaalisesta ainuksesta. Ergatiivi olisi ei-lokaalisen predikaation ablatiivi, toiminnan »lähde». Myös lokatiivi ja nominatiivi osoittavat samoin kriteerein yhteisiä piirteitä. Mutta ilmeisesti syvyykskäsitteiden redusoiminen näin vähiin lakkaa valaisemasta kielen monimuotoisuutta. Ainakin Andersonin vuoden 1977 versiossa ergatiivi on jälleen mukana. Tämä neljän sijaroolin järjestelmä on kuvattavissa kahden erottavan piirteen avulla (Anderson 1977, s. 115):

<i>Nominatiivi</i>	<i>Lokatiivi</i>	<i>Ergatiivi</i>	<i>Ablatiivi</i>
	paikka	lähde	paikka
		lähde	

Tästä asetelmasta kuvastuu luontevasti se, että nominatiivi pyrkii yleensä olemaan tunnusmerkittämin, ablatiivi taas tunnusmerkkisin pintaedustukseltaan.

Kielenkuvauksen perustaminen paikallisuuden ja suunnan distinktioille ei ole aivan tyhjäästä syntynyt ajatus. Anderson kunnioittaa edeltäjänään Hjelmleviä, joka (teoksessa *La catégorie des cas*, 1935, 1937) päätyi pintasijoja analysoimalla lokalististen perusdistinktioiden järjestelmään, tosin huomattavasti monijäsenisempään. Spekulaatiivisessa muodossaan lokalistinen analyysi ulottuu keskiajan Bysanttiin ja ehkä kauemminkin (ks. Anderson 1971, s. 6 ja 1977, s. 110—111). Tutkimuksessaan *An Essay Concerning Aspect* (1973) Anderson kaihavaa esille 1800-luvun alussa eläneen lokalistiuranuurtajan J.-P. Darrigolin, joka näki baskin tempus- ja aspektisysteemissä yhteyksiä paikallissijoihin. Lokalistinen näkemys on sikäli jännittävä, että sille ei ole vaikea olettaa »psykologista todellisuutta», mikä merkitsisi paikallisuussuhteiden ilmaisemisen ontologista ja kronologista ensisijaisuutta. Anderson sanoo lisäksi (1977, s. 119), että jos lokalistisessa teoriassa pidetään spatiaalisia suhteita perustavina kielessä ilmeneville kognitiivisille rakenteille, on yhtä hyvä syy pitää primaarina ergatiivia, kuvastaahan se

toista kielen peruspiirrettä: antroposentrisyyttä.

Mutta miten näillä neljällä perusdistinktiolla päästään yksinkertaisista lokaalisista predikaatioista, joissa siirrytään tai siirrellään olioita paikasta toiseen, abstraktimpiin lausetyyppeihin? Jälkimmäiset ikään kuin kerrostuvat paralleelisina edellisten päälle. Sijaroolit edustuvat eri tavoin sen mukaan, millaisia NP:t ovat luontaisilta semanttisilta piirteiltään — ja tässä taas on tietysti verbin piirteillä määräävä osuus. Esimerkiksi habitiivitapaukset paljastuvat elollisiksi lokatiiviksi — analyysi, jota suomen pintasijat selvästi tukevat — ja mitä abstraktimpia nominaaleja tulee mukaan, sitä abstraktimman tulkinnan saa lokaalisuuskin. Voisi puhua paikallisuussuhteiden metaforisista laajennuksista (ks. Bauer ja Boagey 1977, s. 124), joista ensimmäinen ja kiistaton esimerkki on se, miten aikaa ilmeisen universaalisti pidetään paikan metaforana ja sen ilmaisemiseen käytetään paikan ilmaisemisen keinoja. Esimerkiksi konkreettisista ja abstraktistuvista sija-analyyseista sopii tähän Siron selostus nominatiivin, lokatiivin ja ablatiivin sisältävistä jaksoista (s. 91—93). Konkreettinen tapaus olisi *Pallo putosi penkiltä lattialle*, nominaaliensa semanttiikan vuoksi abstraktimpi mutta vielä spatiaalinen *Hän siirtyi oppikoulusta yliopistoon*. Mutta samoin jäsentyy myös habitiivinen suhde, jossa lokaalisijoissa on elolliset NP:t: *Talo siirtyi isältä pojalle*, ja kaikkein abstrakteimpana predikatiivinen: *Hän siirtyi amatööristä ammattinäyttelijäksi*. *Myydä- ja ostaa-*verbin (samoin *lainata, vuokrata*) paljon puhuttu »käännteisyys» saa myös luontevan tulkinnan: samat sijaroolit, vain subjektin ja objektin valinta toinen. Näissä verbeissä on erikoista se, että yksi osallistuja saa kaksoisroolin: lauseessa *Jussi möi kirjan Marjalle on Jussi* tietysti ergatiivi mutta samalla lähtökohta, ablatiivi: kirja siirtyy Jussin haltuun Marjan haltuun. Lauseessa *Marja osti kirjan Jussilta taas Marja on* sekä ergatiivi että lokatiivi. Anderson ja Siro tur-

vautuvat lopulta ratkaisuun, jonka mukaan kirjan siirtyminen Jussilta Marjalle on erillinen predikaatio, upotettuna »objektiksi» jaksoon, jossa Jussi tai Marja toimii »aktiivisena osapuolena». — Ehkä radikaaleinta on se, että kognitiivisten verbien (*tietää, ymmärtää, oppia*) »kokijat» paljastuvat lokatiiveiksi. Habitiiviset ja kognitiiviset tapaukset näet rinnastuvat toisiinsa (ks. Siro s. 100):

(a) Jussi lainasi kirjan Marjalle / Jussi opetti ruotsia Marjalle / Jussi kertoi asian Marjalle

(b) Marja lainasi kirjan Jussilta / Marja oppi ruotsia Jussilta / Marja kuuli (sai tietää) asian Jussilta

(c) Marjalla on kirja / Marja osaa ruotsia / Marja tietää asian

Lokalistisen teorian arvo mitataan tietysti sillä, miten paljastavasti ja toisaalta yksinkertaisesti sijaroolit saadaan suhteutetuksi sijamuotoihin eli miten ikuinen kysymys syntaksin ja semantiikan suhteesta ratkaistaan. Andersonin lähtökohta tarjoaa arvokkaita hypoteeseja pintasijojen edustumisesta kielissä, mutta vaarana on, että sijaroolien ja sijamuotojen suhde käy tyhjyyteen saakka abstraktiksi — ainakin sitä todennäköisemmin, mitä kauemmas metaforiin mennään. Ilmeisesti kaikissa kielissä on »neutraalistumia» eli usean sijaroolin edustumista samassa sijamuodossa. Toisaalta eri kielten »synkretismit» käyvät sijaroolin samuuden todisteista: esimerkiksi olo- ja tulosijan edustuminen yhtenä pintamuotona niin monissa kielissä, ergatiivin ja ablatiivin yhteiset merkit (esim. lat. *a(b)*, saks. *von*), tai vaikkapa se, että »abstrakti» lokatiivi voi saada saman merkin kuin konkreettinen (*I know it = It is known to me; asia on minulle tuttu / minun tiedossani*). Joskus voi olla vähän vaikea suhtautua Andersonin tapaan jaella runsaskätisesti mutta sporadisesti mitä erilaisimpien kielten synkretismien »todistusaineisto»: entäpä jos löytyykin kieliä, joissa asiat ovat päinvastoin? Jonkin kielen hypoteesien vastainen pintaedustus ei sinänsä horjuta lokalistista analyysia (ks. Bauer ja Boagey

1977, s. 130—132), mutta Andersonilta toivoisi selväkielisempiä kannanottoja teorian verifioitavuudesta. Siron teos on elävä osoitus siitä, että suomi kyllä toimii odotusten mukaisesti.

Entä, kysyy Fillmorea lukenut, miten Anderson selittää ne oletetut sijaroolit, jotka eivät suoraan seuraa hänen nelijaostaan? Yhtenäisimmän vastauksen tähän saa vuoden 1977 teoksesta (s. 120—122). Ensinnäkin yksi sijarooli saa eri variantteja yhdistyessään nominaalin omiin semanttisiin piirteisiin. Tästä on jo ollut puhe, mutta lisäesimerkiksi kävisi sisä- ja ulkopaikallissijojen ero, jossa on kysymys tarkoitteen omista ulottuvuuksista. Jotkut roolit taas osoittautuvat toisten ympäristöstä riippuviksi varianteiksi: esimerkiksi »faktiivi» (*Mikko kutoi puseron*) on vain tarkoitteen »olemaan saattamista» merkitsevän (kausatiivi)verbin nominatiivi. Kolmanneksi Anderson käyttää myös perusroolien kombinaatioita ja luopuu täten siitä Fillmoren elegantista perusteesta, että yhdellä NP:llä voisi yhdessä propositiossa olla vain yksi rooli. Tätä ratkaisua tarvitaan muuten jo sellaisten, Andersonin ja Siron »refleksiivisiksi» kutsumien verbien kuin *liikkua* ja *työskennellä* kuvaamiseen: kun sanomme *Kivi liikkui, kivi* on tietysti nominatiivi samoin kuin lauseessa *Jussi liikkui kiveä*, mutta lauseessa *Jussi liikkui* onkin *Jussilla* kaksoisrooli: nominatiivi ja ergatiivi (ainakin jos liikuminen tulkitaan intentionaaliseksi). Samoin prolatiivi (»reitti») on ablatiivin ja lokatiivin yhtymä. Instrumentti, hyvin kompleksinen sijarooli, voisi Andersonin (1977, s. 122—125) mukaan olla eri kielissä eri distinktioidenkin yhtymä. Selvätikin käyttökelpoinen mahdollisuus näyttäisi olevan generatiiville semantiikalle tyypillinen pintaerityyppien pirstominen useihin, toisiinsa upotettuihin predikaatioihin. Silloin instrumentti olisi vain pintaan tulemattoman *käyttää*-verbin nominatiivi. Generatiivin semantiikan ratkaisut eivät muutenkaan ole Andersonille vieraita. Esimerkiksi (ks. myös Siro s. 103) kun *auttaa*-verbin objekti käsitteellisesti

(ja saksan mukaan) muistuttaa enemmän kokija-hyötyjää eli lokatiivia kuin nominatiivia, koko *auttaa* derivoidaan »verbalisoimalla» verbin ja nominatiivin jaksolla *antaa apua*. Näin saadaan lähtörakenteen pakollinen nominatiivi pelastetuksi.

Varsin näkyvä ero Fillmoren ja Andersonin sijakielioppien välillä on se, että edellinen operoi TG-teorian tavallisella lausekerakennekieliopilla, jälkimmäinen taas — tottumaton lukijaa ehkä hieman vieraannuttavasti — dependenssinotaatiolla. Ratkaisu on luonteva sekä näkemys luontaisen verbikeskeytyksen että sijojen relationaalisen luonteen kannalta. En aio syvemmillä puuttua dependenssinotaation tekniikkaan enkä sen läpivientiin enempää Andersonin kuin Sironkaan kirjassa. Anderson ei ole tehnyt asiaa helppoksi: kielioppitekniikasta kiinnostuneenkin saattaa olla hankala kahlata läpi hänen luku luvulta esittämiään säännöstyjä, ne kun muuttuvat sitä mukaa kuin esityksen oma logiikka kehittyy. Sama koskee Siroa, joka olisi mielestäni voinut mennä vieläkin pitemmälle yksityiskohtaisen formalismin välttämiseksi. Olennaista mallissa on, että propositiot generoidaan valitsemalla alkusymbolina toimivalle verbille piirrekombinaatio ja antamalla piirteiden laukaista asianmukaisten sijojen liittäminen jaksoon. Oudosti hämäräksi jää leksikon ja kieliopin suhde: millainen olisi sitten verbin leksikkomuoto ja eikö jo siihen liittyisi sijaroolien valintaa koskeva informaatio? — Säännöt ovat järjestyneitä ja enimmäkseen kontekstista riippuvia, ja oikeaan tulokseen pääsemiseksi tarvitaan lisäksi »sekundaareja piirteitä». Myös transformaatioita tarvitaan, kaikkein ilmeisimmin ergatiivin ja nominatiivin paikanvaihdosta transitiivisen aktiivilauseen tapauksessa. Varsinaista passiivitransformaatiota Andersonilla sen sijaan ei ole: aktiivi- ja passiivilauseet eroavat toisistaan vain subjektin- ja objektiinvalinnaltaan. (Kun subjektinvalinnan perussäännön mukaan ergatiivilla on yleensä etuoikeus subjektiksi, englannin *by-agentti*

on oikeastaan paikaltaan syjäytetty ergatiivi ja siitä syystä prepositiollinen.) Anderson kiinnittää sijaroolien subjektivoinnin ja objektivoinnin tekniikkaan enemmän huomiota kuin Siro ja harkitsee myös järjestyksettömän lähtörakenteen mahdollisuutta. Mitä enemmän yksinkertaiset propositiot taas alkavat paljastua upotettuja rakenteita sisältäviksi, sitä enemmän tarvitaan ns. nivontatransformaatioita, jotka muistuttavat generatiivin semantiikan keskeistä »predikaatinostoa»-operaatiota.

Käsittelen seuraavaksi eräitä Siron Sijakieliopin erilliskysymyksiä, lähinnä sellaisia, joissa hänen käsittelynsä eroaa Andersonin käsittelystä tai koskettelee joitakin suomen erityisongelmia. Siro toteaa (s. 39) yhdeksi suomen ja englannin eroiksi sen, että sellaiset säätilverbit kuin *sataa* voidaan suomessa käsittää nollapaikkaisiksi, siis nominatiivittomiksi, kun taas englannissa Andersonin mukaan olisi nominatiivi jokaisessa jaksossa pakollinen. Tähän voidaan sanoa, että merkityksen kannalta myös englannin *It is raining* saisi saman analyysin — ellei sitten nähdä asiaa niin kuin Anderson eräässä alaviitteessä (1971, s. 50): pakollinen olisi joko lokatiivi tai nominatiivi, ja sellaisen lauseen kuin *On kuuma* lähtörakenne olisi joko *Täällä on kuuma* tai *Lämpötila on kuuma*.

Esimerkkinä jaksosta, jossa on vain yksi osallistuja, nominatiivi, Siro esittää lauseen *Jukka kuorsaa*. Samalla tutustutaan ergatiivin tärkeimpään erottamistestiin: aito imperatiivi (ei siis optatiivi) ei käy kuin ergatiivillisista lauseista. Rajoitus on tietysti pragmaattinen: ei ole järkevää käskää sellaista, joka ei voi kontrolloida tekemistään. Mutta viisaampaa kuin tuomita imperatiivi käymättömäksi olisi kai sanoa, että ei-ergatiivinenkin predikaatti voi saada ergatiivisen tulkinnan siinä tapauksessa, että on konteksteja, joissa jaksoon voidaan järkevästi lisätä vaikkapa sana *tahallaan*. Voi kyllä käskää jotakuta kuorsaamaan tai aivastamaan, jos katsoo, että hän voi tehdä sen tahallaan. Joissakin

kohden Siro tuntuu liaksi seuraavan Andersonin hyväksyttävyyssarviointeja. Siro merkitsee (s. 32—33) tähden ilmaukseen *Aivasta!* mutta väittää samalla aukeamalla hyväksyttäväiksi lauseita *Erkki on aivastamassa* ja *Erkki on kuolemassa*. Progressiivisen aspektin käymättömyys on kyllä hyvä (semanttisen) statiivisuuden testi (**Erkki on tietämässä paljon*). Mutta suomen III infinitiivin inessiivin käyttö vastaa englannin progressiiviva vain osittain, ja toisaalta hetkellisen tapahtuman mahdollisuus progressiivissa, Andersonin (1971, s. 41) *He is dying*, kai kuvastaa »progressiivista aspektia» vain jossakin sekundaarissa, johdetussa mielessä. Andersonin systeemissä statiivisuuden piirre muuten aiheuttaa paljon intuitionvastaisuutta (ks. Bauer ja Boagey 1977, s. 146—148), ja onkin onni, ettei Siro juuri operoi sillä. Anderson ei näet käytä statiivisuutta oikeastaan semanttisena piirteenä (erottamassa tiloja tapahtumista, prosesseista, toiminnoista) vaan syntaktisena keinona, joka kuljettaa kopulan paikoilleen esimerkiksi predikatiivi- ja passiivilauseisiin. Semanttislähtöisen näkemyksensä mukaisesti Anderson käsittelee adjektiiveja predikaatteina. En ole oikein ymmärtänyt, miksei myös predikoivan NP:n sisältäviä jaksoja voisi kuvata samoin. Siro huomauttaakin (s. 30), että on epäjohdonmukaista johtaa lauseet *Hän on pieni* ja *Hän on koululainen* eri tavoin. Vuoden 1977 versioissaan (s. 89) Anderson ehdottaa käsittääkseni vain ekvatiivilauseita (*Tuo on se mies, josta puhuin*) kaksi nominatiivia sisältäviksi.

Siro on jo toisaalla (Kangasmaa-Minn 1976, s. 202) saanut moitteita englannin ja suomen liian yksioikoisesta rinnastamisesta: vaikka rakenteet *The duckling was killed by Egbert* ja *Ankanpoika oli Erkin tappama* sisältävätkin samat sijaroolit, ne ovat funktioltaan ja syntaktiselta asemaltaan niin erilaiset, ettei indoeurooppalaisen »pitkän passiivin» näkeminen jälkimmäisessä ole kovin valaisevaa (ks. Siro s. 35—39, 94—95). Tässä piilee enemmänkin: nämä kaksi lausetta kyllä vastaavat

toisiaan, mutta vain toisella englanninkielisen mahdollisista tulkintoista, nimitäin sillä, jonka mukaan lause on todella semanttisesti statiivinen.

Harvoin tulee ajatelleeksi, että tavallisesti luontaisen statiivisten adjektiivipredikatiivien joukkoon mahtuu myös »ergatiivisia». Tällöin adjektiivi ilmaisee kontrolloitavaa tilaa: *Ole varovainen | epäluolinen | ystävällinen!* Aivan täysin toiminnallisten lauseiden veroisiksi näitä ei kuitenkaan saa: on outoa sanoa *?Hän on olemassa varovainen*, ja toisin kuin Siro (s. 46) pidän melko luonnottomana tekstiä *Mitä Jukka teki? Hän oli varovainen*. Erikoista Andersonin ja Siron ratkaisussa on se, että tällaisissa rakenteissa mahdollinen pre- tai postpositiolauseke (*Jukka oli varovainen maljakkon kanssa | epäluolinen vieraiden suhteen*) tulkitaan »syrjäytetyksi» nominatiiviksi vähän samaan tapaan kuin agenttilauseke passiivilauseissa syrjäytetyksi ergatiiviksi; ergatiivisia adjektiiveja voitaisiin Andersonin mukaan (1971, s. 59) jopa kutsua »transitiivadjektiiveiksi». Osa tästä ergatiivisen adjektiivin — Siron termein pitkän predikatiivijakson — käsittelystä sopinee tähän esimerkiksi siitä, miten Andersonin kuvausmalli saattaa johtaa ad hoc -ratkaisuihin. Lauseiden *John was careful with the vase* ja *John was kissed by Mary* paralleelisuus ja kopulan läsnäolo kummassakin vaativat mukaan statiivisuuden piirrettä. Nyt joudutaan oletamaan, että kopula tuodaan rakenteeseen vain silloin kun stat:lla merkitään subjektiksi valittava sija. Pitkän predikatiivin jaksoissa, joiden järjestykseksi tulee perussääntöjen mukaan nom. — erg. (stat.), tarvitaan permutaatio. Täytyy ottaa käyttöön piirre obliikvi (jota ei muualla esiinny) vain jotta stat-piirre saadaan oikeaan paikkaan. Stat:n paikan motivaatiohan oli vain se, että permutaatio tapahtuisi pitkän predikatiivin lauseille mutta ei passiivilauseille.

»Syrjäytetyn» ergatiivin ja nominatiivin käsite osoittautuu tarpeelliseksi muuallakin. Siro omistaa muutaman sivun »maalintöhrimistapauksille», jotka

aikanaan kiinnostivat Fillmoreakin: lauseet *Hän töhri maalia seinään* ja *Hän töhri seinää maalilla* eroavat vain sikäli, että edellisessä nominatiivi on tunnusmerkittömään tapaan objektina, jälkimmäisessä taas on objektivoitu lokatiivi. Siron selitys (s. 75) on tyylikäs: kun jälkimmäisessä tapauksessa jo on subjekti ja objekti, nominatiivi saa syrjäytettynä tyytyä tunnukselliseen asuun. Merkinä on suomessa yleisesti adessiivi, ja tästä prosessista löydämmekin yhden lähteen instrumentille (samaa sanoo Anderson 1977, s. 124). Sama kaava toistuu tapauksissa *Hän täytti huoneen savulla* ja *Savu täytti huoneen*. Tämä on niitä alueita, joilla sijateoria ansaitsee erityisesti leksikologien huomiota. Jotkut verbit näyttävät olevan täydennysjakauksissa tällaisissa rakenteissa: toisaalta emme sano **Maali töhri seinää* (niin kuin *Maali peitti seinää*), toisaalta **Hän täytti savua huoneeseen*. Sitä paitsi juuri tämä jakauma eroaa usein eri kielissä: esimerkiksi unkarissa sanotaan *Vizet töltött a pohárba* ja *Vizet töltötte a poharat*, suomessa vastaavasti *Hän kaatoi vettä lasiin* mutta ei **Hän kaatoi lasin vedellä*, ja *täyttää*-verbin jakauma on päinvastainen. Edelleen: *Hän pani oven latoon / siteet suksiin* ja *Hän varusti ladon ovella / sukset siteillä*. Verbisanakirjojen tekijöiden kannattaisi kehittää tätä näkökulmaa; heille ei olisi yhtä suureksi häiriöksi kuin generatiivin sijakieliopin tekijöille se hieman epämukava seikka, että lauseet, joissa lokatiivi on objektivoitu, saavat helposti »holistisen» tulkinnan verrattuna »partitiivisiin» pareihinsa: *Hän lastasi heiniä kärryyn* — *Hän lastasi kärryjä heinillä*. Siro käsittelee myös mahdollisuutta soveltaa syrjäytetyn osallistujan käsitettä kuratiivilauseisiin: *Oppilas kirjoitti kirjeen* (— *Hän kirjoitutti oppilailta*) — *Hän kirjoitutti oppilailta kirjeen*. Vielä voisi kysyä, mitä lokalisti sanoisi siitä, että Siron esimerkkiä *Hän tuhri kasvonsa* (lok) *noella* (nom) — *Noki* (nom) *tuhri hänen kasvonsa* (lok) rinnalle putkahtaa etsimättä mieleen *Hänen kasvonsa olivat noessa?* Neutraalistavatko suomalaiset näissä tapauksissa nominatiivin ja loka-

tiivin eron?

Arvattavasti halu esittää kattava suomen kielen kuvaus on saanut Siron ottamaan käsittelyyn partitiivin. Kärkeasti sanoen partitiivisubjektissa on kysymys kvantifikaatiosta, partitiiviobjektissa aspektista ja kvantifikaatiosta. Ei ole mahdollista, että näitäkin asioita voitaisiin kuvata lokalistisesti (ks. Anderson 1973). Mutta siinä vaiheessa, jossa sijateoria Andersonin vuoden 1971 kirjan aikaan on — jolloin se on teoria verbin ja NP:iden suhteista predikaatioissa — sillä ei ole niiden kanssa mitään tekemistä. Verbin varustamisessa piirteellä imperfektiivinen ei ole mitään erityisen lokalistista, ja piirteen indefiniivinen liittämisen verbiin vaikuttaa hätäratkaisulta. Sijaroolien teoria ei siis välttämättä selitä kaikkia sijamuotoja! Luonnollinen, vaikkei tietysti kaikkea selittävä, on se Sirolla (s. 40) vilahdava yleistys, että partitiivi sopii niihin subjekteihin, joiden rooli on nominatiivi (tai ehkä korkeintaan sekundaaristi ergatiivi: *Konttorissa työskentelee naisia*). Kvantifikaatioon liittyvät myös suomen »objektinsukuiset määrän adverbiaalit», joita Siro käsittelee kolmen sivun verran (s. 109—111). Hän keskittyy siihen, voidaanko ja milloin niitä pitää verbistä riippuvina (kyllä kai sentään OSMA:n käymättömyyden tapauksessa **Kaksi kertaa kaksi on neljä* vuoden ratkaisee pikemmin koko jakson kuin verbin merkitys) ja millä ehdoin niitä voidaan objektivoida eli todella panna objektin sijoihin. Enempää asiaa tutkimatta uskoisin, että juuri ajan, matkan ja mitan ilmaukset saattaisivat avautua paljon syvemmässäkin mielessä lokalistiselle analyysille. Aavistella vain saattaa, miten abstrakteihin kuvauksiin tämä johtaisi.

Saamme olla kiitollisia Siron Sijakieliopista: ainakin yhden varteenotettavan uuden suuntauksen perusteet voi nyt maksua suomeksi (mikä on siitäkin syystä helpottavaa, että Anderson itse on koukeroisen ja kryptisen esitystavan mestareita), ja toisaalta lokalistinen näkemys auttaa asettamaan omat monituiset paikallis-

ilmauksemme laajempiin kehyksiin. Anderson toteuttaa oman aikansa virtauksia esittäessään teoriaansa generatiivin kieliopin rakennusperustaksi. Tällaista kielioppia vaivaavat samat viat kuin generatiivisia semantiikkaa: abstraktisuus ja pakko olettaa transformaatioita, joilla ei ole paljoakaan tekemistä syntaktisten yleistyksen kanssa. Lokalistisella näkemyksellä on intuitiivisesti katsoen aivan kouraan-tuntuvaa psykologista selitysarvoa. Entä jos tulevaisuudessa keksittäisiin sen oikeuksiinsa päästämiseksi muita keinoja kuin syntaksin kuvaukseen tarkoitettu notaatio, sellaisia jotka samalla päästäisivät oikeuksiinsa tässä kohden luonnostaan mieleen tulevan analogian käsitteen?

L Ä H T E E T

- ANDERSON, JOHN B. 1973. An Essay Concerning Aspect. Mouton, The Hague.
— 1977. On Case Grammar. Croom Helm, London.
- BAUER, LAURIE — BOAGEY, WINIFRED 1977. On 'The Grammar of Case'. — Linguistics and Philosophy 1, No. 1.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1976. Sijakieliopin sokkeloita. — Sananjalka 18.

Maria Vilkuna